בס"ד

פרשת תולדות - איזהו גיבור הכובש את יצרו

התנהלות של יצחק מול אתגרי החיים

1. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק ט
וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתְּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן אָמוּת עָלֶיהָ:

2. בראשית (פרשת וירא) פרק כ פסוק י - יא
(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: (יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹקִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְהָרָגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי:
רש"י
רק אין יראת אלקים - אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא או אחותך היא:

3. אילת השחר בראשית (פרשת וירא) פרק כ פסוק יא
והנה זה ענין של בין אדם לחבירו, ואברהם אמר רק אין יראת א' במקום הזה והרגוני, שזה ענין של בין אדם למקום, ולא אמר שאין מידות טובות, אלא דבלי יראת ה' אין איך לרסן את המידות, ובלי קבלת עומ"ש אין מידות טובות:

4. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק טז - יז
(טז) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:
אור החיים
כי לא רצה לעקור את דירתו מארץ פלשתים בהחלט לצד מצות המלך מלכו של עולם היא לאמר גור בארץ הזאת, והגם שנאמר שהמקום ההוא לא היה בכלל מה שאמר לו ה' שכון בארץ אף על פי כן אנוס היה מהמלך אדון הארץ. ואולי כי עשה ה' ככה לנסיון שהגם שאמר לו ה' לך ולזרעך אתן את כל הארצות אף על פי כן לא נתנוהו אפי' לשבת שם כאחד העם אם לא יהרהר אחר השכינה, וכמו כן עשה לאברהם:

5. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק יח
(יח) וַיָּשָׁב **יִצְחָק וַיַּחְפֹּר** אֶת בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו:
חזקוני
(יח) כשמת אשר קרא להן אביו שיהיו לו השמות ולראיה ולזכות כי מירושת אביו באו לידו שהרי אביו גר לו בגרר כדכתיב וישב בין קדש ובין שור וישב בגרר ועליהן כרת ברית.

6. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק יט - כ
(יט) וַיַּחְפְּרוּ **עַבְדֵי יִצְחָק** בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: (כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:
העמק דבר
(כ) **ויריבו וגו' לנו המים.** כי אמרו שהמה נמשכים מהנחל, ושרי מלוכה היה להם מקום להעלים עין מהאמת, מחמת שנאה שבלב: **כי התעשקו עמו.** היה בזה רוב דברים אשר הוכיח יצחק כי מים חיים המה, והמה נתוכחו עמו, וזה מיקרי עשק:

7. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק כא
(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שִׁמָּהּ שִׂטְנָה:
חזקוני
(כא) ויקרא שמה שטנה אינו מפרש על מה קרא שמה שטנה, כמו שמפרש עשק כי התעשקו עמו, אלא מן הראשון אמר שמא כדין עירערו וכשראה שהיו מערערין בשני אמר ודאי שטנה ושנאה היא ומשום כך אינו מפרש.

8. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק כב
(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:
רשב"ם
ולא רבו עליה - לפי שנתרחק ממרעיתם, דכת' ויעתק משם:

9. בראשית (פרשת תולדות) פרק כו פסוק כג - כד
(כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: (כד) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹקֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי:
רמב"ן
(כד) אל תירא כי אתך אנכי - בעבור שהבריחו אבימלך מעליו מקנאתם בו וגם רועי גרר רבו עמו, היה מתירא פן יאספו עליו ויכוהו הוא וביתו, והבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא יירא מהם ויברך אותו.

10. בראשית (פרשת תולדות) פרק כז פסוק לג - לד
(לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד וַיָּבֵא לִי וְאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרְכֵהוּ גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה: (לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם אָנִי אָבִי:
רש"י
גם ברוך יהיה - שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו:

11. רשב"ם בראשית (פרשת תולדות) פרק כז פסוק לג
גם ברוך יהיה - שמיהר לעובדני. וגם ידע שבעצת רבקה עשה הכל והיא היתה מכרת בו שראוי לברכות:

12. נועם אלימלך שמות פרשת בשלח
אלא נראה שאמת הדבר כך הוא שאבות הקדושים היו כל אחד ואחד על מדרגתו כנודע אברהם בחסד, **יצחק בגבורה**, יעקב בתפארת

באור מידת הגבורה אצל יצחק

13. משנה מסכת אבות פרק ד משנה א
בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר (משלי) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר

14. ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ד משנה א
שנאמר טוב ארך אפים מגבור - הכי הוי פירושא דקרא, טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כבוש היצר, לא מצד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר, מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובא לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן:

בס"ד

15. רבינו יונה משלי פרק טז פסוק לב

(לב) טוב ארך אפים מגבור וגו'. שמושל להאריך אפו שלא להנקם נקמתו בעת שיחטאו לו, עד שיתישב בשכלו ויסכים על הראוי וכדת מה לעשות במי שחטא לו. כי בעת שחטאו וחמתו בערה בו, לא יסכים על הראוי ולא ינצל מן הפשעים, כי כעסו עוצם עיניו ושכלו, כמו שנאמר: "ובעל חמה רב פשע" (להלן כט, כב). וגם תמצא לו תועלת בהאריך אפו, כי ימתין עד עת היכולת להנקם ועד שעה העומדת לו. והמושל בעצמו לנהוג כן, טוב מגבור

16. מלבי"ם משלי פרק טז פסוק לב

(לב) טוב ארך אפים מגבור, הגבור הבלתי מאריך אף ונוקם באויביו, מראה גבורתו במה שמתגבר על אויבו החיצון אבל אם ישמע לחקי החכמה לבל ינקום ומתגבר על יצרי הקנאה והנקמה אשר יצוו לאיבריו לפעול פעולת הנקמה, הוא טוב מגבור, כי התגבר על אויבו הפנימי הקשה יותר

17. שו"ת עשה לך רב חלק ה - שאלות ותשובות בקיצור סימן קטז

הנני מאשר קבלת מכתבך מהיום, והנני ממהר להשיבך משום שהנני רואה את צערך הגדול והמוצדק. מה שעשה לך אותו אדם הוא מעשה חמור וכו', אך אסתפק בציטוט דברי הזוה"ק, כדי להרגיע את רוחך. וזו לשון הזוה"ק (מקץ ר"א ב) ר' אבא יושב היה בשער... והיה אדם אחד ישן שם... הופיע נחש... ונעשו לאותו אדם שני נסים גדולים... כשהתעורר שאלו ר' אבא מה מעשיך... אמר לו כל ימי לא קרה שאדם הרע לי ולא התפייסתי אתו ומחלתי לו. ואם לא יכלתי להתפייס אתו לא עליתי על מטתי עד שמחלתי לו ולכל אלה המצערים אותי. ולא חששתי לאותו מעשה רע שעשה לי. ולא די לי בזה אלא שמאותו יום ואילך משתדל אני לעשות עמם טוב. עכ"ל. אין צורך להוסיף מאומה על דברי הזוה"ק, וישמע חכם ויוסף לקח, ואיזהו גבור הכובש את יצרו.

18. בראשית (פרשת וישב) פרק לט פסוק יב

(יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

19. בראשית רבה (וילנא) (פרשת וישב) פרשה פז סימן ח

שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, הה"ד (תהלים קיד) הים ראה וינוס, בזכות ויעזוב בגדו בידה וינס ותקרא לאנשי ביתה

20. בראשית רבה (וילנא) (פרשת מקץ) פרשה צ סימן ג

א"ר שמעון בן גמליאל יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה, ועל פיך ישק כל עמי, גופו שלא נגע בעבירה, וילבש אותו בגדי שש, צוארו שלא הרכין לעבירה, וישם רביד הזהב על צוארו,

21. שיחות מוסר שנה תשל"א מאמר ו

ומתוך השכר הגדול, יש להבין שמעשה "וינס" אף הוא גדול וקשה בהרבה משאר המעשים של כל אברי גופו שנמנעו מן העבירה, שכן "לפום צערא אגרא", ואם כן מהו זה המיוחד שב"וינס ויצא החוצה". אלא שכאן מונח יסוד גדול בעבודת האדם. "ויעזוב בגדו אצלה וינס ויצא החוצה" והקשה הרמב"ן וכי לא היה כוחו גדול משלה, ולמה הוצרך לעזוב בגדו אצלה, ע"ש.

ונראה שזהו היסוד הגדול בעבודת האדם , שעיקר עבודתו הוא לברוח ממקום הסכנה, ולהתרחק מן הנסיון ככל היותר, ולא שיעמוד במקום הנסיון להלחם עם היצר פנים אל פנים, ודבר זה קשה הוא על האדם יותר מכל, ואף אם יניח היצר לאדם לעתים, שלא לחטוא לפי שעה, אין הוא מניח לו להתרחק ממנו לגמרי, כדי שיהיה לכל הפחות קרוב לחטא וקרוב לסכנה.

ועל כן נס יוסף החוצה והשאיר הבגד אצלה, כי רצה להתרחק ככל המוקדם מן הנסיון, ואילו היה נאבק עמה אף לרגע קט הרי הוא מעמיד עצמו עוד רגע במקום הסכנה ולו אף לזמן קצר ביותר, וזאת רצה יוסף הצדיק למנוע מכל וכל, ואף על פי שעל ידי שהשאיר בגדו אצלה נתן בידה עילה להתועלל עליו, אף על פי כן מסר נפשו וכבודו כדי לברוח ולהמלט הרחק ממקום הסכנה, כאשר ינוס האדם מפני אש מתלקחת.

22. שמואל א פרק יח פסוק ז - ט

(ז) וַתַּעֲנֶינָה הַנָּשִׁים הַמְשַׂחֲקוֹת וַתֹּאמַרְן הִכָּה שָׁאוּל בַּאלְפּו בַּאֲלָפָיו וְדָוִד בְּרִבְבֹתָיו: (ח) וַיִּחַר לְשָׁאוּל מְאֹד וַיֵּרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר נָתְנוּ לְדָוִד רְבָבוֹת וְלִי נָתְנוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אַךְ הַמְּלוּכָה: (ט) וַיְהִי שָׁאוּל עוֹיֵן אֶת דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה: ס

23. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה, מאי אחר? אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו, מי בראש: - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא.

24. דף על הדף מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

וקשה אם הקדוש ברוך הוא א"ל ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, הלא הקדים ירבעם לפני דוד המלך ע"ה, ולמה שאל מי בראש, ולמה השיבו הקדוש ברוך הוא בן ישי בראש. וביאר הגר"ח שמואלביץ ז"ל (שיחות מוסר מאמר פ"ב) דאמנם ירבעם קלט והבין שהוא יהי' בראש לפני בן דוד, אלא מפני רוב להיטותו אחר הכבוד והשררה, רצה לשמוע עוד פעם מפורש יוצא בפה מלא - שהוא "ירבעם" יהי' בראש ולא בן ישי. אולם "כל הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו" (עירובין י"ג ע"ב), ולכן או אז א"ל הקדוש ברוך הוא בן ישי בראש, ולכן אמר ירבעם - אי הכי לא בעינא.

25. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק ה

(ה) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב כִּי טִמֵּא אֶת דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד בֹּאָם:

בס"ד

26. הכתב והקבלה בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק ה

(ה) והחריש יעקב עד באם. לא שלח יעקב לקוראם ולא הודיעם עד בואם, פן יתפעלו יותר מדאי, לכן החריש עד בואם לזמן הנהוג אצלם לבוא (רי"א) ולשון הרע"ס, החריש מלצאת לריב עד שיבואו בניו וידעו הדבר וישמרו עצמם מאנשי ריבם.

27. העמק דבר בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק ה

והחריש. שירא לצעוק כשהוא בעצמו, ואם היה שומע קודם שטמא, היה מוסר נפשו עליה כמבואר ברבה ויובא להלן י"ז דבנוהג שבעולם אדם מוסר עצמו על בנותיו יהרג או נהרג, אבל אחר שכבר טמא לא היה כדאי למסור נפשו כשהוא בעצמו. וסיפר זאת הכתוב דאלו צעק תחלה לא הגיעו שכם וחמור עם דברי פיוסים כאלו:

האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים

28. בראשית (פרשת תולדות) פרק כה פסוק ל - לב

(ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֱדוֹם: (לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי: (לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה:

29. רשב"ם בראשית (פרשת תולדות) פרק כה פסוק לב

(לב) הנה אנכי הולך למות - בכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רעות ואני מסוכן למות למה זה [לי] להמתין חלק בכורה לאחר מיתת אבינו.

30. משלי פרק טז פסוק כב

מְקוֹר חַיִּים שֵׂכֶל בְּעָלָיו וּמוּסַר אֱוִלִים אִוֶּלֶת:

31. רבינו יונה משלי פרק טז פסוק כב

מקור חיים שכל בעליו, אבל יכול האדם לעות שכלו הטבעי ולסלף יָשָׁרו ע"י הרגל החמדה והבחירה ברע, כי אחרי שיחמוד פועל העבירות, ויבחר באהבת הרשעים או בחברתם, יהפוך לבבו, והוד שכלו יהפוך עליו למשחית, כי התאוה תעור עיני השכל, והחפץ והחמדה יסלפו ההכרה, על דרך מה שנאמר: "כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"

סיכום:

יצחק אבינו מלמד אותנו מהי מידת הגבורה.
יש גבורה שנמדדת על פי ההתנהלות של האדם בחיצוניות ויש מידת גבורה שהיא מידה פנימית – איזהו גיבור הכובש את יצרו. יצחק אבינו הוא מושל ברוחו, גם כאשר הוא נתקל במאורעות קשים הוא יודע להכנס לעולם הפנימי שלו, למשול ברוחו ולשקול בפלס כיצד נכון לפעול. חכמת יוון נקראת חכמה חיצונית, התורה היא חכמה פנימית. היוונים הבליטו את כל כוחם כלפי חוץ אך היהודים גבורתם מגיעה מהעולם הפנימי.
שבת שלום!!